

Nr 193.

Av herr **von Koch**, *angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetets omläggning och utveckling.*

Ingen som deltagit i det fria och frivilliga folkbildningsarbetet har kunnat undgå att imponeras av det utomordentliga intresse, som uppbär detsamma, och den offervilja, varmed ett antal enskilda personer ägna sig åt denna betydelsefulla sida av vår folkupplysning. Men de flesta, som i likhet med undertecknad iakttagit detta arbete under en lång följd av år och praktiskt deltagit i detsamma, torde ha funnit, att de vunna resultaten ej i allo motsvarat de kostnader och krafter som offrats. Visserligen är det naturligt, att under de första genombrottsåren detta bildningsarbete skulle förete åtskilliga brister, men man hade hoppats, att efterhand verksamheten skulle fördjupas och vidgas, så att den skulle kunna tillfredsställande fylla det stora behov, som föreligger i nämnda hänseende. Emellertid har denna väntade utveckling i viss mån uteblivit.

Efterföljande överblick av folkbildningsarbetets olika grenar är utom på egna iakttagelser till stor del grundad på de erfarenheter, som den bekante pedagogen lektor O. Ottelin under en lång följd av år förvärvat.

De linjer, på vilka det fria och frivilliga folkbildningsarbetet företrädesvis har rört sig hittills, äro *föreläsningsrörelsen* och *folkbiblioteksrörelsen*. Bägge dessa grenar av bildningsarbetet behövas alltfort. På många orter är *föreläsningen* den enda form av kulturell förströelse, som erbjudes, och dessutom är föreläsningrörelsen en vägröjare för annat bildningsarbete, dels genom att den upfostrar till att följa med och uppfatta en framställning, dels genom att den kan bidra till att framkalla och vidmakthålla, som professor Knut Kjellberg uttryckt det, själshygieniska vanor, dels genom att giva impulser till bildningsarbete under andra former. Föreläsningarna i det fria och frivilliga

folkbildningsarbetet äro sålunda huvudsakligen att betrakta som incitament. Kunskapsbehållning har man ej att vänta av dem. De väcka intressen, de vidga den andliga synkretsen, och de ge uppslag till eget tänkande och till läsning. I lyckliga fall kunna de även, genom föreläsarens personlighet, verka etiskt och uppfostrande; man bör ingalunda underskatta den rent personliga påverkan i karaktärsbildande syfte, som en föreläsare kan utöva på sina åhörare, men sådana föreläsare äro få och torde snarast vara att räkna som undantagsfall.

Föreläsningsrörelsen måste, det erkännes nu allmänt, kompletteras med *biblioteksrörelsen*. Det incitament, som föreläsningen utgör, kan utnyttjas, blott tack vare tillgång till böcker. Därtill kommer, att en föreläsningsrörelse, bedriven utan komplement av sådant, som förutsätter *aktivitet* hos mottagaren, lätt förytligar och kan leda till den missuppfattningen, att bildning är något, som skulle kunna vinnas genom ett helt passivt mottagande utan uppbåd av egna ansträngningar. Ett folkbildningsarbete, som ensidigt idkar föreläsande, löper sålunda risken att bli intellektuellt demoraliserande. Föreläsningsrörelsen bör visserligen allt fortfarande uppmuntras och stödjas, som den viktiga faktor den utgör i det fria och frivilliga folkbildningsarbetet, men än viktigare är att få ett effektivt understöd åt biblioteksrörelsen. Ty *självverksamhet* är grundvillkoret för allt bildningsarbete. Och biblioteken erbjuda såväl ett utmärkt tillfälle till förströelse och god användning av ledig fritid som möjlighet till fördjupande, genom egen läsning, av de intryck, man fått från föreläsningar eller andra håll.

Emellertid behöver detta intellektuella intresse, som väckes t. ex. av föreläsningar och kan få näring ur biblioteken, omvårdnad och vägledning, naturligtvis under fullt bevarande av frihet i arbetet. En sådan erhålles på ett lyckligt sätt genom de s. k. *studiecirkelarna*. Denna form av bildningsarbete har först slagit igenom i goodtemplarorden och har där förverkligats i mycket stor omfattning. Sedan har den upptagits av det 1912 bildade »Arbetarnes bildningsförbund» (A. B. F.) och har även där visat sig vara en synnerligen lycklig form för bildningsarbetet. En studiecirkel kan snarast betecknas som en sammanslutning av några kamrater, vilka gemensamt vilja skaffa sig kunskap i något ämne. En sådan cirkel är ej att betrakta som en läskurs helt rätt och slätt. Den avser att utveckla och tillvarataga medlemmarnas kulturella och intellektuella intressen och även sammanföra medlemmarna till en i god mening förfinande samvaro. Därför spelar även samkvämet en roll i cirkelns liv, en synpunkt, som ingalunda är att förbise i en tid, då kampen mot neddragande nöjen hör

till de brännande frågorna, och då alla positiva insatser för höjande av den sällskapliga samvaron äro att räkna som ett viktigt led i folkbildningen. Likaså utgör utlåning av böcker och tankeutbyte rörande böcker ett viktigt led i cirkelns verksamhet. I en del fall skaffar cirkeln sig en lärare, som leder arbetet, utdelar uppgifter eller direkt meddelar kunskaper. Cirkelidéns styrka är denna arbetsforms smidighet att anpassa sig efter växlande förhållanden och kunna tagas i bruk för mycket skilda stadier. I de enklaste fallen består cirkelns verksamhet helt rätt och slätt i att medlemmarna samlas till gemensam läsning och samtal över det lästa. Andra former äro t. ex. diskussionscirkeln, där man söker utreda en fråga, referatcirkeln, där medlemmar giva referat av en bok, vartill samtalet anknyter sig, och — en form, som ställer större krav på deltagarna — kurscirkeln. Ämnen, som förekomma i kurscirklarna, äro av mycket olika slag, såsom t. ex. statskunskap, kommunalkunskap, nationalekonomi, Kooperation, samhällsfrågor, svenska språket, litteraturhistoria, skönlitteratur, främmande språk, t. ex. engelska, tyska, ryska, esperanto och ido, naturvetenskap, matematik, stenografi, bokföring etc.

Det säger sig själv, att en väl organiserad cirkelverksamhet är av stor betydelse, både genom den användning den giver åt fritiden och genom att vara ett medel till deltagarnas kulturella höjande och umgängessedernas förfining. En sådan verksamhet borde därför med fördel ingå som led i det statsunderstödda folkbildningsarbetet samt nära förbindas med föreläsnings- och biblioteksväsendet.

Studiecirkeln är även att betrakta som en förbindelseled mellan folkbildningsarbetets rent intellektuella och andra ej mindre viktiga sidor. Man torde nog kunna anmärka mot vår folkbildningsrörelse, att den för exklusivt hållit sig till kunskapslivet och böckerna och för litet beaktat det mänskliga själslivet i övrigt. Så har den exempelvis ej tillräckligt beaktat den betydelse, som *sången* och *musiken* ha. Och dock är det svenska folket ett musikaliskt folk. Folkbildningsarbetet bör ej försumma att taga i bruk de förutsättningar, som här finnas. Sång och musik hava en utomordentlig förmåga att kultivera och att utgöra förströelse i ensamheten likaväl som att skänka behag och lyftning åt den sällskapliga samvaron. Visserligen finnas här och var i vårt land mansköror, blandade köror, hembygdsköror, kvartetter, amatörkapell, orkesterföreningar etc., och mycket är oneligen redan gjort. Men man har icke tagit musiken och sången till hjälp i den grad, som saken förtjänar och det nutida läget kräver. Man har för de stora sammanslutningarna glömt de små, och den betydelsefulla insats

de kunna göra. Vad som just *nu* behövs är att få musiken och sången i förädlad form till de breda lagren, att föra folkets barn från slipprigheten och slagdängemusik till en musik, som vädjar till skönhetssinnet. Vad som härvidlag i hög grad behövs är att väcka intresse för bildandet av små musiksammanslutningar litet varstans i vårt land, i storstäder, i småsamhällen, på landsbygden, att uppleta krafter, som på respektive håll vilja taga sig an denna sak, samt att skaffa vägledning ifråga om repertoar. På detta sätt kommer man även att få en förädlad musik och sång *in i hemmen*. Och folkbildningsfrågan är dock djupast en fråga om att skaffa hemlivet rikare innehåll.

En annan del av det estetiska området, för vilket intresse behöver väckas hos vårt folk, är *dramatik*. Det tillhör ett ytligt betraktelsesätt att förbise den betydelse, som teatern har för ett folks kulturella nivå; och icke endast den konstnärliga teatern utan kanske i icke ringare grad den väl ledda amatörteatern. Den är en förströelse och har sin betydelse därutinnan både för de spelande och åskådarne. Men en väl skött amatörföreställning lämnar jämte nöjet en opåräknad behållning åt de spelande i ökat sinne för stil, i vunnen förmåga att röra sig, att tala, med ett ord: i ett slags förkovran i umgängesvana. Och med detta följer — vid den välskötta amatörföreställningen — ett höjande av smaken och därmed av den kulturella nivån.

Erfarna folkbildningsvänner ha också tid efter annan höjt sina röster till förmån för teatern som ett alltför försummat bildningsmedel. Så yttrar exempelvis professor O. E. Lindberg på tal om åtgärder mot ungdomens förvildning följande: »Låtom oss skapa *en rationell folkteater* — — en folkteater med billiga priser och goda stycken av både gripande allvar och äkta sprudlande humor, stycken, som uppfostra och uppbygga, ej neddraga och förslappa folkmoralen — —».

För egen del har jag i ett av New-Yorks slumkvarter haft tillfälle att iakttaga vilken bildningsfaktor en väl skött teater är. I den s. k. Judestaden i New-York har »Henry street Settlement» tack vare en donation kunnat upprätta en teater, varest pjäser av Ibsen, Galsworthy m. fl. spelas inför en utomordentligt intresserad publik, under det att sådana värdefulla pjäser ej kunna med framgång framföras å de stora teatrarna i staden. Det bestyrkes från alla håll, att denna teaterverksamhet haft en mycket stor betydelse för hela traktens uppfostran. Det kan tillfogas, att inga yrkesskådespelare utföra några roller vid teatern, utan att det är med-

lemnar av den dramatiska klubben å platsen, som sålunda uteslutande stå för såväl regi och spel som tillverkning av kostymer, kulisser m. m.

När det gäller att komma allmänheten att inse dramatikers betydelse som bildningsfaktor, torde yrkesskådespelarna dock äga en stor uppgift. De kunna som recitatörer förbereda marken genom att väcka förståelse och smak för det bästa inom den dramatiska litteraturen. Det kan nämnas, att exempelvis i Danmark skådespelarna sedan länge deltaga i folkbildningsarbetet medelst dramatiska uppläsningar. Det är väl ej heller otänkbart, att en del goda skådespelare skola finnas villiga att skänka ledning och anvisning åt sådana amatörteatrar, som arbeta i folkbildningssyfte. Vid en eventuell omorganisation av vår folkbildningsverksamhet bör i varje fall frågan om teaterns fostrande betydelse icke förbises.

Då tal är om de förädlade förströelsernas betydelse må icke glömmas det bildningsarbete, som under namn av Settlement, *ungdomsklubbar* m. m. förekommer i stor utsträckning i utlandet, särskilt England och Amerika, och som under senare år överflyttats till några av våra större städer. Syftet med denna verksamhet är att inom nära räckhåll för de delar av stadsbefolkningen, som sällan nås av andra bildningssträvanden, grunda ett förströelse- och bildningscentrum, som verkar allsidigt förädlade och utvecklande samt tillför vardagslivet nya och rika intressen. Denna verksamhet omfattar såväl vuxna av båda könen som ungdom och barn, och den är till stor del byggd på självverksamhet och självstyrelse. Härigenom kommer den att särskildt verka fostrande på karaktären. Det mest omfattande företaget av detta slag i vårt land är Birkagården i Stockholm. Men även Göteborg, Västerås m. fl. städer äga numera liknande företag, som tillvunnit sig allmänhetens odelade intresse och förtroende. Settlementens betydelse särskilt för storstädernas folkbildningsrörelse kan säkerligen icke överskattas och torde därför beaktas som ett oumbärligt och mot det praktiska behovet svarande led i det stora folkbildningsarbetet.

Slutligen må här allenast antydast den sida av folkbildning, som heter *fysisk fostran*. Att här förefinnes ett ofantligt till stor del obrukat verksamhetsfält, torde ingen kunna förneka. Ehuru man kunnat förvänta annat av Lings hemland, är sålunda gymnastiken mycket försummad såväl i städer som framförallt å landsbygden. Det är förvånande att finna t. ex., att våra gymnastiksalar ofta stå tomma på eftermiddagarna, och att man i Sverige ej kommit så långt som i våra grannländer, där på landsbygden i allt större utsträckning undervisas i gymnastik. Ett annat, säkerligen tacksamt arbetsområde, är friluftlekarna, som ingalunda idkas i den om-

fattning, som deras lättlärdhet kunde förutsätta, eller vunnit den popularitet, som en organiserad propaganda borde kunna tillvinna dem. På sina håll har man bildat vandrareföreningar eller anordnat fotvandringar och utan tvivel bör även dylik verksamhet uppmuntras, ej minst med hänsyn till den kombination de osökt erbjuda med vinnande av hembygds-kunskap. Det bör erinras, att frågan om den fysiska fostrans främjande delvis är utredd, och att det sålunda ej torde erbjuda svårigheter att utröna, vilken uppgift folkbildningsarbetet kan ha på detta område.

*

Denna givetvis alls icke fullständiga översikt av det fria och frivilliga folkbildningsarbetets olika möjligheter torde visa hur många uppslag som finnas att tillgripa, då det gäller att fördjupa och vidga detta viktiga arbete och göra det tillgängligt för alla. Skilda meningar kunna råda om värdet av de olika bildnings- och förströelsemedlen, men enstämmighet torde kunna vinnas därutinnan, att *alla* äro behöfliga, om man vill fylla de mångskiftande behov, som förefinnas såväl hos individer som i de till folklig egenart och andra förhållanden växlande delarna av vårt vidsträckta land.

Hur skall då denna önskvärda utveckling åstadkommas? För min del ser jag icke lösningen i skapandet av en ny central statsinstitution, eller tillsättande av nya ämbetsmän och ännu mindre i ett slags schablonmässig och likartad organisation på varje plats. På detta område gäller det att lämna fältet fritt för enskilda initiativ och förslag, eljest kan man stöta bort eller avkyla det personliga intresse, som i olika former förefinnes för detta arbete såväl på de många små platserna i landet som inom större sammanslutningar och föreningar. Det viktigaste synes mig vara att finna rätta sättet att stimulera alla dessa energiska och intresserade krafter att på olika orter föra fram sina uppslag samt att åstadkomma utbyggnader på redan befintliga institutioner. Om t. ex. goda musikaliska krafter finge tillfälle att stimulera det privata musiklivet — icke allenast i stora folkcentra utan på de tusen små platserna — skulle sång- och musikintresset kunna på kort tid blomstra upp i vår tacksamma jordmån till obereknelig fördel för hemkultur och umgängeslivets lyftning. Om våra flera hundra föreläsningföreningar betraktade sig som självskrivna organisatörer och främjare av alla enskilda bildningssträvanden i trakten och byggde ut sin verksamhet i de riktningar, som ovan antytts, skulle deras ursprungliga

syfte att på de respektive orterna vara centra för kulturarbetet kanske dock till sist kunna nås. Om våra stora folksammanslutningar såsom nykterhetsföreningarna, arbetarnas bildningsförbund m. fl. finge ökade statsanslag för sin bildningsverksamhet, skulle denna kunna nå ut till även de avlägsnaste delarna av landet. Och om slutligen de stora centrala organisationerna, såsom folkbildningsförbundet, centralbyråerna för föreläsningar, sammanslutningarna på musiklivets, den fysiska fostrans m. fl. områden finge medel och tillfälle att tillgodose de olika lokala bildningsbehoven, skulle stora möjligheter skapas för ett intensivt och utvidgat folkbildningsarbete.

Men om sålunda redan befintliga eller möjligen nya enskilda organisationer måste anses mest skickade att bära upp folkbildningsarbetet i framtiden, så bör man ej förbise, att även staten har ett stort ansvar på detta område. Redan nu utgå ganska stora statsbidrag till folkbildningsändamål, och beloppen torde nog ökas inom kort. Dessa bidrag förbindas med bestämmelser för de former, varunder arbetet bör bedrivas, och vilka grenar, som det får upptaga. Genom kloka bestämmelser kan staten befrämja en god utveckling, liksom den givetvis kan hämma densamma genom okloka föreskrifter. Det ligger därför mycken makt uppå, att statens bidrag förbindas med villkor, ägnade att befrämja ett effektivt, praktiskt lagt folkbildningsarbete.

Åtskilligt tyder på, att de bestämmelser, som nu gälla t. ex. i fråga om anslag till föreläsningsverksamheten, äro sådana, att de bidragit att tillsnöra och hämma en önskvärd utveckling. Tiden torde nu vara inne att företaga en närmare granskning, rörande i vilken mån statsmakterna på det fördelaktigaste sätt böra och kunna främja och understödja folkbildningsarbetet. Och därvid torde detta arbete betraktas från en väsentligt vidare synpunkt än man hittills gjort. Det bör sålunda omfatta ej allenast vad som hör till kunskapslivets höjande, utan även sådant som är ägnat att verka till känslolivets förädling, samt slutligen allt det, som innefattas i uttrycket fysisk fostran. Vad som särskilt gör, att en sådan närmare undersökning just nu är påkallad är å ena sidan den utsträckta medborgarrätten, å andra sidan att de stora befolkningslagren genom arbetstidslagens genomförande erhållit väsentligt ökade möjligheter till självbildning och kulturella förströelser.

På grund av vad jag anfört, får jag hemställa,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till
Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:ts tacktes låta

verkställa en utredning om, *dels* på vad sätt det fria och frivilliga folkbildningsarbetet bör omläggas och utvecklas för att bättre kunna fylla sin uppgift att nå vidast möjliga kretsar av de bildningssökande i vårt land och verka höjande på folkets andliga och fysiska hälsa, *dels ock* huru statsmakterna bäst skola kunna stödja och främja ifrågavarande arbete.

Stockholm den 31 januari 1920.

G. H. von Koch.
